

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОФІЛЬ ОПЕРАЦІОНАЛЬНОЇ ГОТОВНОСТІ СЛІДЧОГО

THE PSYCHOLOGICAL PROFILE OF OPERATIONAL READINESS INVESTIGATOR

Пасько О.М.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри психології та педагогіки факультету № 3
Одеський державний університет внутрішніх справ

У роботі розглянуті провідні якості операціональної готовності слідчого. Проведено анонімне анкетування слідчих Одеської та Хмельницької областей та оцінено якості, які притаманні колезі слідчому, та якості, які повинні бути притаманні висококваліфікованому слідчому в «ідеалі». В анкетах респонденти зазначили показники реального та ідеального слідчого, автор об'єднав їх і отримав середньоарифметичний показник із кожної якості операціональної готовності.

Ключові слова: готовність, операціональна готовність, середньоарифметичний показник, професіогенез.

В работе рассмотрены ведущие качества операциональной готовности следователя. Проведено анонимное анкетирование следователей Одесской и Хмельницкой областей и оценены качества, которые присущи коллеге следователю, и качества, которые должны быть присущи высококвалифицированному следователю в «идеале». В анкетах респонденты отметили показатели реального и идеального следователя, автор объединил их и получил среднеарифметический показатель по каждому качеству операциональной готовности.

Ключевые слова: готовность, операциональная готовность, среднеарифметический показатель, професіогенез.

In work leading quality operational readiness investigator. An anonymous questionnaire investigation Odessa and Khmelnytsky regions and assessed the quality inherent colleague investigator, money that should be inherent highly skilled investigator as «ideal». In the questionnaire respondents indicated rates of real and ideal investigator, author and combined them arithmetic mean figure obtained in accordance with the quality of each operational readiness.

The current state of development of structural and logical model of readiness of employees of the preliminary investigation of the professional ranks above average rate. That is quite positive for the development of highly competitive and investigators in general. However, ideally indicators should hold a high level of readiness for professional activities.

All figures the average level of operational readiness, we brought in the schedule. According to the schedule, this type of structural-logical model of readiness of employees of pre-trial investigation developed in the investigation above average (considering that deuce – intermediate). Among them, the lowest figures in the following varieties readiness: economic, methodical and scientific. Economic willingness to be inherent in investigating high, since it must be able to make rational use of material and human resources during the open and covert investigative (detective) action. As for guidance and investigation, these figures are acceptable, as a high-level data types readiness might appeal only to the investigator with a great professional experience. Among our respondents' average age was 30-33 years. Therefore, for them it is enough profesiohenezu positive indicator of the condition for further improvement and professional development.

Key words: readiness, operational readiness, arithmetic mean index profesiohenez.

Професіогенез слідчого відбувається поетапно, проникаючи всі стадії становлення, починаючи з довузівського рівня і завершуючи професійним самовдосконаленням та підвищенням кваліфікації у практичній сфері. Слід зазначити, що на вузівському рівні провідні професійно важливі якості тільки формуються і розвиваються, а потім підвищуються.

Актуальність дослідження обумовлюється необхідністю формування та розвитку висококваліфікованого та конкурентоспроможного працівника органів досудового розслідування, який у процесі здійснення функціональних обов'язків буде самовдосконалюватись і підвищувати професійний розвиток.

Проблематикою готовності до професійної діяльності займалися такі провідні науковці, як: Г. О. Балл, С. А. Бондаренко, А. А. Деркач, Т. Г. Жаровцев, Е. Ф. Зеєр, А. Ф. Линенко, Р. І. Лучечко, О. М. Лукашевич, Л. С. Нерсесян, В. Н. Пушкин, Л. Г. Семушина, В. О. Сластьонін, Ю. Т. Русаков, В. І. Уруський, Є. А. Фарапонова, О. М. Цільмак, В. Т. Чичикін, Г. Х. Яворська, С. Х. Яворський, С. І. Яковенко та ін.

Особливостям готовності до діяльності слідчого присвячені наукові праці О. М. Цільмак [1], у яких вона розглядає компоненти професійної діяльності слідчого та тих професійно важливих умінь і якостей, які її обумовлюють.

Дослідження професійно важливих якостей слідчого на високому рівні здійснено у наукових роботах, проте не визначений його (слідчого) психологічний профіль, тобто середньоарифметичний показник якостей слідчого, що дасть змогу визначити чіткі вимоги до працівників слідства.

Новизна наукового дослідження полягає в тому, що автором вперше було розроблено структурно-логічну модель готовності слідчого до професійної діяльності і від-

повідно до даної моделі проведено дослідження середньоарифметичного показника якостей слідчого, які визначили його психологічний профіль.

Методологічне або загальнонаукове значення полягає у необхідності розробки на науковому рівні методик дослідження професійно важливих якостей слідчого та визначення шляхів їх удосконалення.

Професіогенез слідчого відбувається постійно і не повинен зупинятись, оскільки плінність законодавства та новітніх механізмів вчинення злочинів потребують від слідчого тримати руку на «пульсі» та бути готовим у будь-якій ситуації виконувати професійні завдання на високому рівні.

Відповідно, рівень сформованості готовності до професійної діяльності забезпечить якісний показник професіоналізму та компетентності працівників органів досудового розслідування. Тому важливим показником тут є визначення операціональної готовності психологічного профілю з метою перевірки сучасного стану рівня сформованості структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності.

Для визначення стану професіоналізму сучасного працівника органів досудового розслідування нами були розроблена анкета, яка включала у себе перелік 13-ти професійно важливих якостей, які детермінують різновиди операціональної готовності слідчого до професійної діяльності. Вибірку дослідження склали 131 слідчий Одеської та Хмельницької областей.

Ми провели анонімне анкетування слідчих Одеської та Хмельницької областей та запропонували оцінити, які характеристики притаманні їхньому колезі-слідчому та які характеристики повинні бути притаманні висококваліфікованому слідчому в «ідеалі». Респондентам необхід-

но було здійснити оцінку за трьохбальною шкалою, де: 1 – низький рівень розвитку, 2 – середній рівень розвитку, 3 – високий рівень розвитку. Показник 0 (не розвинуті) ми не брали, тому що ці якості є провідними та обов'язково повинні бути притаманні слідчому.

Отже, **мета** даного дослідження – визначення провідних якостей, які детермінують різновиди операціональної готовності слідчого до професійної діяльності – сучасного слідчого та слідчого як майстра своєї справи.

Ми визначили сучасного слідчого «очима» працівників досудового розслідування. Показники статистичних даних ідеального слідчого високі та середні, тому ми їх описувати детально не будемо, лише зазначимо ті, які потребують удосконалення, на думку респондентів.

Аналіз дослідження будемо проводити кризь провідні професійно важливі якості відповідно до структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності.

В анкетах респонденти зазначили показники реального та ідеального слідчого, ми їх об'єднали у середньоарифметичний показник із кожної якості.

Отриманий нами середньоарифметичний показник якостей слідчого визначається у відсотках, а нам необхідно визначити рівні сформованості готовності працівників органів досудового розслідування до професійної діяльності. Тому, щоб розрахувати рівні, необхідно:

– перевести % у частки. Наприклад, 15% опитаних будуть дорівнювати 0,15 частки від загальної кількості респондентів;

– визначити математичну масу кожного рівня. Ми визначили всього три рівня: низький, середній та високий. Тому умовно низький рівень дорівнює одиниці, середній дорівнює двом та високий дорівнює трьом. Для того, щоб визначити математичну масу, слід помножити кожний показник якості у частках на певний рівень тобто, на: 1, 2 і 3; далі підсумовуємо три показника математичної ваги і отримуємо середньозважений рівень.

У результаті розрахунків вище описаного отримуємо наступну формулу:

$$\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i f_i}{\sum_{i=1}^n f_i},$$

де $\bar{X}$ – це середньозважений рівень готовності до професійної діяльності;

n – кількість рівнів (їх у нашому випадку 3, тобто це $x_1 + x_2 + x_3$);

x – певний рівень, x_1, x_2, x_3 ;

f – частка певного рівня, їх у нас 3, тобто f_1, f_2, f_3 .

Відповідно, мінімальний рівень буде дорівнювати одиниці, а максимальний – трійці.

Наприклад, щоб визначити середньозважений рівень правової готовності, слід розрахувати окремо середню суму провідних професійно важливих якостей правосвідомості та справедливості низького рівня (3 % + 3 %) середнього рівня (31 % + 21 %) та високого рівня (65 % + 76 %). У результаті отримуємо середньостатистичний показник: низький рівень – 3%, середній – 26%, високий – 71%. Далі переводимо отримані показники у частки, тобто ділимо на 100, й отримуємо: низький рівень – 0,03, середній – 0,26, високий – 0,71. Потім отримуємо математичну вагу кожного рівня, тобто: $0,03 \times 1 = 0,03$; $0,26 \times 2 = 0,52$ та $0,71 \times 3 = 2,31$. І, підсумовуючи дані цифри ($0,03 + 0,52 + 2,31$), отримуємо середньозважений рівень правової готовності, який дорівнює 2,86.

Таким чином, відповідно до даної формули, можна визначити середньозважений рівень готовності працівника органів досудового розслідування до практичної діяльності за показниками провідних професійно важливих якостей.

Відповідно, всі отримані нами показники рівня сформованості різновидів готовності будуть оцінюватись від

одиниці (мінімальний – низький рівень) до трійки (максимальний – високий рівень).

Підраховувати рівень ми будемо таким чином: підсумовувати якості певного різновиду готовності і визначити середній статистичний показник, який надалі будемо розраховувати за вищезазначеною формулою.

Розглянемо рівні сформованості різновидів операціональної готовності.

Отже, правова готовність обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як правосвідомість та справедливість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень правової готовності – 2,86.

Наступний різновид операціональної готовності – профілактична готовність, що складається з таких провідних професійно важливих якостей, як сумлінність та відповідальність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень профілактичної готовності – 2,62.

Провідні професійно важливі якості такої операціональної готовності, як розшукова готовність, – кмітливості і спритності. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень розшукової готовності – 2,49.

Наступний різновид операціональної готовності – криміналістична готовність, яка складається з пошукової та дослідницької.

Провідними якостями пошукової готовності є допитливість та винахідливість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень криміналістичної готовності – 2,57.

Провідними якостями дослідницької готовності є копійкість та обдуманість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень дослідницької готовності – 2,52.

Розглянемо результати дослідження наступного різновиду операціональної готовності – економічної готовності, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як економічність та ощадливість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень економічної готовності – 2,43.

Наступний різновид операціональної готовності – засвідчувальна готовність, що обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як ретельність та уважність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень засвідчувальної готовності – 2,54.

Розглянемо далі стратегічно-тактичну готовність як різновид операціональної готовності. Вона у свою чергу поділяється на технологічну та методичну.

Так, технологічна готовність обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як планованість та обгрунтованість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень технологічної готовності – 2,54.

Провідними професійно важливими якостями методичної готовності є алгоритмічність та підприємливість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень методичної готовності – 2,39.

Розглянемо наступний різновид операціональної готовності – педагогічну готовність, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як доброзичливість та дипломатичність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень педагогічної готовності – 2,58.

Перейдемо до аналізу статистичних показників наукової готовності як різновиду операціональної готовності. Вона у свою чергу обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як критичність та розсудливість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень наукової готовності – 2,45.

Графік 1. Графік середньозваженого рівня операціональної готовності слідчого

Умовні позначки: 1 – правова готовність, 2 – профілактична готовність, 3 – розшукова готовність, 4 – пошукова готовність, 5 – дослідницька готовність, 6 – економічна готовність, 7 – засвідчувальна готовність, 8 – технологічна готовність, 9 – методична готовність, 10 – педагогічна готовність, 11 – наукова готовність, 12 – організаційна готовність, 13 – координаційна готовність

Наступний різновид операціональної готовності – це управлінська готовність, яка включає у себе організаційну та координаційну готовності.

Організаційна готовність обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як організованість та цілеспрямованість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень організаційної готовності – 2,65.

Координаційна готовність обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як послідовність і раціоналізація. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень координаційної готовності – 2,55.

Усі показники середньозваженого рівня операціональної готовності ми вивели у графік (див. графік 1). Відповідно до графіку, даний тип структурно-логічної моделі готовності працівників органів досудового розслідування розвинутий у слідчих на рівні вище середнього (з урахуванням того, що двійка – середній рівень). Серед них

найменші показники у таких різновидів готовності: економічна, методична, наукова. Економічна готовність повинна бути притаманна слідчому на високому рівні, оскільки він має бути здатним раціонально використовувати матеріальні та трудові ресурси під час проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій. Щодо методичної та розшукової, то такі показники є допустимими, оскільки на високому рівні дані різновиди готовності можуть бути притаманними тільки слідчому з великим професійним досвідом. А середній вік наших респондентів склав 30-33 роки. Тому для їх професіогенезу це є достатньо позитивний показник, за умови подальшого вдосконалення та професійного розвитку.

У результаті проведеного нами дослідження встановлено, що найвищі позначки середньозваженого рівня операціональної готовності структурно-логічної моделі слідчих до професійної діяльності займають показники правової (2,86) та організаційної готовності (2,65). Дані позначки є достатньо позитивними з урахуванням того, що максимальним є показник три. Це свідчить про те, що у професійному відборі кадрів до правоохоронних органів достатньо уваги приділяється здатності слідчого діяти у правовому полі та здатності слідчого до організаційних заходів під час досудового розслідування.

Таким чином, дане дослідження дає нам змогу зробити висновки про те, що сучасний стан рівня розвитку структурно-логічної моделі готовності працівників органів досудового розслідування до професійної діяльності вище середнього, що є достатньо позитивним для розвитку висококваліфікованих та конкурентоспроможних слідчих у цілому. Проте в ідеалі мають бути показники високого рівня готовності до професійної діяльності.

Операціональна готовність психологічного профілю працівників органів досудового розслідування до професійної діяльності допоможе працівникам професійного відбору кадрів у правоохоронні органи, зорієнтує, на яких саме різновидах готовності слід зосереджувати увагу, а які потребують більш детального дослідження та вдосконалення у процесі професіогенезу.

Якісний професійний відбір кадрів в ОВС є необхідною та безперечною умовою висококваліфікованих працівників, отже, до нього слід підходити ретельно. Професійно-психологічний відбір бажаючих вступити до правоохоронних органів чітко регламентується нормативно-правовими актами України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цільмак О.М. Психологічна структура слідчої діяльності / О.М. Цільмак // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: збірник наукових праць / головний редактор: М.М. Цимбалюк. – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – Вип. 2 (1). – С. 330–338.